

DE REIEN VAN 5 HAVO

en andere werkopdrachten bij de Nederlandse letterkunde

Henk Lakwijk, Theo Rensman

---

een heel concreet verhaal over een alternatieve aanpak van de literatuur en nog wat, in de bovenbouw van de middelbare school, zonder voetnoten en met maar een paar bronvermeldingen (maar ja, misschien kunt u er tòch wat mee beginnen)

---

1 (KORTE) INLEIDING

Zoals zovelen zagen wij - neerlandici van het Jeroen Bosch College in Den Bosch - het eigenlijk niet goed meer zitten met die letterkundegeschiedenis. Laten we eerlijk zijn: dat hele onderdeel kwam neer op het inpompen van een stel vaak erg oninteressante feiten en feitjes uit onze literatuur. Dat lukte dan min of meer door een vaak kunstmatig soort motivatie, opgewekt door enerzijds smeuge verhalen, anderzijds door de dwang van proefwerken en schoolonderzoeken. In elk geval, we bereikten een punt, waarop we niet meer zo verder konden, d.w.z. wilden gaan. Onze stof was en is niet ál te summier en niet ál te uitgebreid. We behandelden vooral de 'hoogtepunten' en gingen met name dieper in op de moderne letterkunde, het zal wel geen verrassing voor u wezen dit te vernemen. Op het VWO figureerde daarnaast nog de paarse Drop, die ook wel werd omgekeerd, op de diverse malen in de Interkom beschreven wijze. De vraag, wáárom dat nou allemaal moest, ruimte, perspectief etc., of je er bijvoorbeeld met meer plezier of zelfs kennis door leert lezen, werd echter in feite omzeild. We deden het er maar mee, want je kunt wel van alles kritisch gaan bekijken en diens-tengevolge schrappen, maar de zinvolle alternatieven liggen niet voor het oprapen. Onze leerlingen volgden de hele zaak (m.u.v. de omgekeerde Drop) vrijwel passief - d.w.z. ze noteerden van alles en nog wat, dat Achterberg zijn hospita vermoordde bv, leerden de stof eventueel bij proefwerken en voor de rest was het dan gedaan. In feite moeten we als voornaamste 'vaardigheid', in de zin der wet, die op die manier voor een leerling te verwerven valt, de luistervaardigheid opgeven.

En, dit geldt dan alleen nog voor de zogeheten goeden . . . maar ja, we waren zo mild om de minder geïnteresseerden hun verveelde en vervelende houding niet al te zeer betaald te zetten, we begrepen het immers zo goed en ach, zélf hadden we Vondel ook niet op het nachtkastje liggen. Maar welke vaardigheid hebben zij in al die literatuurlessen verworven?

Nu hopen we maar, dat de hierboven geschetste situatie u een beetje bekend voorkomt. Misschien worstelt u er zelf ook in een of andere mate mee; in dat geval bent u natuurlijk dé aangewezen persoon om dit artikel uit te lezen - waartoe wij u met graagte uitnodigen - en daarna te oordelen over de vraag of wij er op het Jeroen Bosch College in

zijn geslaagd dit *geschiedenis*onderwijs aan te vullen met, of zelfs om te buigen in de richting van echt *taal*onderwijs. Kortom: denk eens na over ons 'systeem'.

2 BESCHRIJVING

Voordat wij u de uitgangspunten zullen schetsen van onze nieuwe opzet, geven wij u eerst een indruk van de vorm(en) waarin we onze ideeën gegoten hebben. We kunnen dan steeds hiernaar terugverwijzen en u heeft gelijk al enig concreet materiaal onder ogen gehad, als kennismaking met ons hele project.

De Nederlandse literatuurgeschiedenis dan is door ons opgesplitst in 64 verschillende schijven. Het centrum van zo'n schijf wordt gevormd door een onderwerp, dat in de les behandeld wordt, persoon, dan wel stroming. Het zijn de meest gangbare, karakteristieke momentopnames uit die geschiedenis, beginnend met Karel ende Elegast, eindigend met no. 64: Moderne Prozaïsten. Daartussen zit van alles, dat u natuurlijk kent, Vondel, P. Paaltjens, A. Roland Holst, naturalisme enz. enz., geselecteerd volgens onze eigen subjectieve normen.

Zo'n onderwerp nu wordt omrankt door een aantal opdrachten van diverse aard, die er zó uitzien:

A-opgave: creatieve opdracht, fantasie zeer belangrijk, lengte: 1 pagina folio

B-opgave: creatieve opdracht, evenals A, lengte echter: 3 pag. folio

C-opgave: zakelijke opdracht, vaak uitgaande van een bepaalde tekst, lengte: 1 pag. folio

D-opgave: zakelijke opdracht, evenals C, lengte echter: 3 pag. folio

E-opgave: groepsopdracht, meestal voor een groep van 4 leerlingen, te vervaardigen in ± 4 lessen

F-opgave: spreekopdracht, waarin ook verwerkt kan zijn dramatische expressie.

Dat betekent dus, dat er per 'item' 6 opdrachten vervaardigd zijn - vaak zijn het er meer, als de inspiratie ons meer varianten van een bepaalde laag in de schoot wierp. Tesamen wordt dit: 64 maal 6 (of meer) opgaves; in concreto zijn het er ± 500 , gebundeld in een gestencild cahier, waar onze leerlingen dit schooljaar (1975-76) volop mee te maken hebben.

Wij laten u er alvast even aan ruiken door deze beschrijving af te sluiten met een willekeurig gekozen onderwerp, 'het Wilhelmus', waarna wij in een volgend hoofdstukje in zullen gaan op de uitgangspunten, die hierbij een rol hebben gespeeld.

10 Strijdpoeëzie (Wilhelmus)

- A Schrijf 4 strofes van het Wilhelmus, zoals het volgens jou zou moeten luiden - het mag een tikkeltje satirisch zijn, maar moet naar de vorm in elk geval 'kloppen' (dus: evenlange regels, dezelfde melodie).
- B Denk nog eens aan de situatie van de Vader des Vaderlands in het volkslied en, grijpt je die een beetje aan, dan ligt hier de opdracht voor je, waarmee je 's Mans gemoedgesteldheid wat beter leert navoelen:
Het is mislukt! Je hebt Nederland willen bevrijden van langharig tuig / rechtse ballen / een ander soort gepeupel (doorstrepen wat niet verlangd wordt) maar het mocht niet zo zijn. Je bent de grens overgejaagd en houdt nu een rede via een illegale TV-zender tot het Nederlandse volk, waarin je je heldhaftige inzet aantoont en je gedrag rechtvaardigt.

- Wees niet te snel met scherpe verwijten: je landgenoten zijn nog niet rijp voor je, misschien.
- C Een aantal elementen uit het Wilhelmus is wellicht karakteristiek voor wat je zou kunnen noemen onze nationale volksaard: het vertrouwen op de religie, het ontbreken van echt chauvinisme met name (lees maar eens het Duitse of Engelse volkslied ter vergelijking!). Nemen we aan dat je in een of ander land ambassadeur van Nederland bent. Daar dringt een groep gewapende terroristen je kamer binnen en eist van je dat je de Nederlandse regering onder druk zet om het Wilhelmus weer te vervangen door het Wien Neerlands Bloed; al lang was ons huidige volkslied het buitenland een doorn in het oog, nu is de maat vol. Doe je het niet, dan zul je worden gedood.
- Met tranen in de ogen en de handen omhoog leg jij nu de indringers uit dat véél kan, maar dát niet: ons nationale karakter valt nu eenmaal niet te verloochenen.
- Natuurlijk wordt je eigen verdediging van het Wilhelmus gekenmerkt door dezelfde (hierboven genoemde) karaktertrekken als waarvan ons volkslied doortrokken is.
- Gebruik minstens 2 citaten uit het Wilhelmus zelf.
- D De strijdpoezie richt zich tegen de tegenstander; dat is vaak de overheersende macht (Spanjaarden - Duitsers).
- Maar ook nu bestaat voor veel mensen die overheersende macht nog: lees maar eens no. 18 uit Darboek 5 ('Mams, we gaan rellen').
- Stel je nu voor dat één van die 'pure relschoppers' is gearresteerd op die bewuste avond. Hij wordt ook nog voorgeleid. Geef nu het steekspel tussen aanklager en verdediger weer. Je moet de beklaagde wel concreet maken: hij heeft een naam, een beroep etc. Je mag ook aan het eind de taak van de rechter overnemen en het vonnis uitspreken.
- E De sectie Nederlands is in het bezit van ± 40 volksliederen (verkregen door contacten met ambassades en consulaten). Jullie krijgen, voor deze opdracht, een aantal van deze liederen en gaan die met elkaar vergelijken w.b. thema's, motieven, taalgebruik. Probeer te komen tot een indeling in groepen. Uiteraard hoort het Wilhelmus óók tot het veld van onderzoek. Hebben jullie eenmaal een indeling gemaakt, en deze zo uitvoerig mogelijk beargumenteerd, dan is het niet moeilijk de rest van de groepsofdracht te volbrengen: schrijf een lied voor het Jeroen Bosch College, in de stijl van zo'n groep volksliederen (lengte: ± 25 regels).
- F Stel, je bent commandant van een groep militairen. De vijand heeft je in zo'n positie gedrongen dat je je moet overgeven. Je spreekt je mannen voor de laatste keer toe. Je moet het natuurlijk zó brengen, dat de nederlaag voor je mannen nog best te verteren valt. Erg belangrijk is hier, dat je publiekgericht spreekt en dat je je in het karakter van de spreker (spreekster) inleeft.

3 UITGANGSPUNTEN

3.1 Wat in de lessen Nederlands plaats vindt moet te maken hebben met reële, voor leerlingen relevante zaken en feiten.

Laten we aangaande dit punt eerst even enige citaten inlassen van een andere auteur, te weten Jacques van Alphen, die het zó zegt: 'Aangezien werking voor wat de lezer betreft berust op de mogelijkheid tot herkenning, zal het letterkundeonderwijs alleen dan effectief zijn wanneer het aansluit bij de werkelijkheidsbeleving van de leerling'.

(Letteren Leren Lezen, pag. 144) en ook:

'Het ervaren van werking betekent het als lezer meeschrijven van het gedicht, het mee opbouwen van het spanningsveld in een verhaal of roman; de meest voor de hand liggende manier om werksmogelijkheden bij het hanteren van taalmateriaal te leren onderkennen is ze zelf schrijvend te (laten) ontdekken: geen letterkunde-onderwijs zonder creatief schrijven'. (idem, pag. 145)

Kort (door ons) samengevat: wil je letterkundeonderricht geven, laat dan de leerling zelf creatief aan de slag gaan, met gebruikmaking van gegevens uit zijn eigen wereld. Deze visie inspireerde ons, bij het ontwerpen van een nieuwe opzet, in hoge mate. We moeten er echter bij aantekenen, dat we naar eigen idee een stap verder zijn gegaan dan de hierboven geciteerde auteur. Deze beoogt nl. voornamelijk het dichterbij brengen van 'letterkunde', op zo actief mogelijke wijze (men zie ook de overige stellingen in *Letteren Leren Lezen*, pag. 144-145).

Ons stond voor ogen op de eerste plaats een zo breed en zo gericht mogelijke training in taalgebruik te ontwerpen, waarbij gegevens (en het zijn er beslist vele) uit de letterkunde benut werden, indien dit mogelijk bleek; dat daarbij en passant gevoel voor en interesse in de zogeheten schone letteren bevorderd kunnen worden, is voor ons slechts neveneffect - mocht dit verschijnsel zich niet voordoen, dan zou dat te betreuren vallen, maar dit hoefde niet ten koste te gaan van wat voor ons het voornaamste was, op zinvolle wijze met communicatie bezig zijn.

Anders gezegd: op de bovenbouw van de middelbare school wordt nou eenmaal per traditie literatuur, inclusief literatuurgeschiedenis, gegeven. Wij vonden en vinden dat op zichzelf een tamelijk discutabel iets, en in elk geval veel minder belangrijk dan de analyse van en het oefenen in allerlei vormen van taalbezigheid, van communicatie, die het *moedertaal*onderwijs o.i. dient in te houden. Niets ligt dan eigenlijk meer voor de hand, dan dat we trachtten te komen tot een combinatie van beide: de letterkunde (geschiedenis) zijn we gaan gebruiken als een kapstok, om een uitgebreid assortiment communicatie-opdrachten aan op te hangen. We hoefden zo de letterkunde niet overboord te zetten en konden toch recht doen aan wat we eigenlijk als (nieuw) doel van onze lessen zagen.

En van de andere kant: we zijn er van overtuigd, dat er geen idealer aansluitmogelijkheden zijn, geen rijker variatie, dan juist bij die letterkunde, zodat we voortdurend er naar gestreefd hebben die communicatieopdrachten te koppelen aan het ook door Jacques van Alphen beoogde laten navoelen etc. van gegevens uit de letterkunde. Alleen, als dit niet mogelijk bleek, dan gingen we tóch verder - hoe, dat kunt u nalezen in het hoofdstukje 'beschrijving'.

Nu eerst enige voorbeelden van opdrachten, die bovenstaand exposé kunnen verhelderen:

- 'In 'de ondergang van de Erebos' (Spectrum I, blz. 125-127) gaat een schip, inclus de bemanning, ten gronde. Daarbij lijkt het wel, of dit schip een eigen leven leidt, mede de handeling bepaalt.
Schrijf een verhaal, waarbij iets dergelijks gebeurt met een huis. Het mag natuurlijk onze school zijn, maar dit hoeft niet per sé.
N.B. zorg ervoor, dat de spanning in het verhaal wordt opgevoerd en aan het eind de climax wordt bereikt.' (B-opdracht)

In deze (creatieve) schrijfopdracht bij Slauerhoff zitten we dicht bij de letterkunde zélf. Een heel typerend motief wordt overgeplant naar de wereld van de leerling, met name wat betreft het verhaal over school 'reëel' gemaakt, en moet dan tot een eigen variant worden uitgebouwd. Dat kan dan ongeveer zo gaan: na een halve pagina

dondert de gehate leraar X 'zo maar' van de trap, na 1½ pagina ontvlamt het gehate natuurkundelokaal 'spontaan' enz. enz., tot de totale ineenstorting van het hele gebouw en zijn 'bemanning'.

Dit alles gebeurt dan zonder dat iemand weet waarom. Of nee, ú weet het, als u deze opdracht hebt laten maken: de school personifieert in dit akelige verhaal dezelfde rancune, die Slauerhoff als poète maudit zo kenmerkt (al heeft uw leerling die hopelijk in wat milder vorm) en dié zorgt voor al die ellende. Jacques van Alphen zal het hopelijk wel met ons eens zijn als we vinden, dat het schrijven van dit verhaal je wat dichter brengt bij Slauerhoff. We gaan verder:

- 'We kunnen de theorie van de rei van het klassieke drama op de volgende manier naar onze wereld 'vertalen': je hebt op een dag 4 lessen, laten we daar van uitgaan. De opdracht luidt: schrijf de 'reien' tussen deze lessen. In zo'n rei wordt iets concreets genomen uit de voorafgaande les en 'geabstraheerd': het wordt algemeen gemaakt, er wordt over gefilosofeerd. Aan het slot van zo'n rei moet er al enigszins worden vooruit gewezen naar de volgende les. Gebruik een wat verheven stijl. Voorts is je leraar dol op smeuge verhalen uit de lessen van zijn collega's, maar verzoekt je vriendelijk ze zó te brengen, dat de desbetreffende collega's er zelf ook om kunnen glimlachen, wanneer ze, op visite bij de gastvrije sectie Nederlands, eens wat produkten van leerlingen willen inzien.' (B-opdracht)

Met deze opdracht verwijderen we ons een stuk verder van de letterkunde. De bedoeling lijkt ons, dat er 3 verhalen ontstaan in deze trant: die Franse leraar was me daar toch weer bezig over cultuur en grandeur, tjonge, tjonge! Die eerbied, waarmee hij de naam Molière al uitsprak! Maar wat is cultuur tegenwoordig nog helemaal? De mensen vinden zichzelf al knap, als ze de TV-gids goed kunnen lezen, nee, we leven echt in andere tijden, hoor etc. etc. Ik ben benieuwd, wat die Engelse pief straks van Shakespeare allemaal gaat maken . . . etc.

De lezer(es) zal wel instemmen met onze stelling, dat het maken van deze opdracht je weinig dichter brengt bij begrip voor, navoelen van het klassieke drama of Vondel. Laten we het maar eerlijk zeggen: dat vinden we ook eigenlijk geen ramp. Misschien valt een enkele (begenadigde?) leerling zover te krijgen, wel, die mag in de kerstvakantie van de sectie Nederlands Joseph in Dothan mee naar huis nemen en het op zijn boekenlijst zetten. Voor alle anderen en eigenlijk ook voor hem/haar hebben we een lichtvoetige oefening in hedendaags filosoferen klaarliggen - dankjewel, Vondel!

N.B. 1: voorzichtigheid is de moeder van de porceleinkast: merk op, hoe behoedzaam we in de staart van de opgave een 'veiligheidsklep' hebben ingebouwd.

N.B. 2: wie weet onthoudt de leerling, die zich aan deze opdracht gewaagd heeft, nog beter dan welke medeleerling ook, wat zo'n klassieke rei nou eigenlijk is - zonder er ooit nog maar ééntje, van wie dan ook, in te zien natuurlijk!

- 'Je zit, veronderstellen we, in de W.W., en met jou vele anderen. Kies zelf een beroep, dat je zou willen uitoefenen. Nu komt voor dat beroep een baan vrij en jij wilt hem dolgraag hebben. Maar dat willen anderen ook. Schrijf nu de sollicitatiebrief van jezelf en die van 2 andere sollicitanten. Het verschil tussen de drie is:
  - de ene is een zakelijke, niet-emotionele brief

- de andere bevat naast zakelijke gegevens ook emotionele argumenten
- de laatste brief is zeer emotioneel, want hij moet het hart van de personeelschef raken. Je moet zelf maar uitkiezen onder welke brief je je eigen naam zet.'

Deze (zakelijke) opdracht hoort thuis, u had het misschien niet verwacht, bij de dichter Bloem, u weet wel, de man van 'het verlangen'. Met dat belangrijke motief zijn we op stap gegaan naar gebieden, die helemaal buiten de creatieve sector vallen en dit resulteerde in, laten we het noemen, een klein 'taalkundig' onderzoekje, waarbij inzicht dient te worden verworven middels actieve toepassing.

Daarbij neemt het element 'verlangen' (= $\pm$ emotie) toe van 0 tot 100%, met een tussenstadium van 50%. We hopen dat het een zinvolle opdracht zal blijken, maar ja, de lijn naar J.C. Bloem is hier tamelijk fragiel - maar er zijn andere opdrachten bij deze poëet, die hem wat meer 'literair' benaderen, en deze briefopdracht demonstreert alleen, dat het ons primair om de communicatie gaat.

Zijn de hierboven vermelde opdrachten exemplarisch voor het geheel - dat lijkt ons in grote lijnen zo te zijn - dan zult u met ons wel geconstateerd hebben, dat we met behoorlijk (voor leerlingen) herkenbare situaties werken (al laat de voor sommigen weggelegde W.W. natuurlijk nog even op zich wachten).

Wij willen, wat dit aspect betreft, tot slot graag nog even refereren aan enige o.i. verwante stellingnames in dezen en wel de volgende:

J. ten Brinke: 'Projectwerk met literaire en 'taalvaardige' componenten' (Moer 1971: 3), waarin gepleit wordt voor een permanente doorbraak vanuit de literatuur naar de 'gewone' werkelijkheid.

Dana Constandse: 'Literatuur in dienst van wereldoriëntatie' (Moer 1973: 2), dat zich bezighoudt met het lezen van hele boeken, maar naar de geest o.i. aansluit bij de manier, waarop wij met veel kleinere structuren bezig zijn.

Gerda Ern : 'Zo werken met oudere teksten dat er werkelijk iets aan is', (Moer 1974: 5). Natuurlijk komt de hierin beschreven lessencyclus overeen met onze aanpak, maar laten wij er onmiddellijk aan toevoegen dat wij m er benaderingswijzen tegelijkertijd voorstaan (ook zakelijk bv.) en indien nodig geen moeite hebben met het hanteren van literair materiaal als niet meer dan uitgangspunt om andere doelen te bereiken.

3.2 Zoals al aangegeven in het voorafgaande zijn wij van mening dat een louter 'creatieve' aanpak eenzijdig is. U zult daarover meer kunnen lezen in het volgende hoofdstukje, we vermelden nu alleen, dat er in ons projekt een grote serie 'zakelijke' opdrachten voorkomen en dat hierbij zoveel mogelijk de elementaire principes van de zogeheten *B-2 opstellen* (tegenwoordig geheten: *gericht schrijven*) zijn gehanteerd. Dat wil dus zeggen: de opdrachten dienen zoveel mogelijk te zijn gebaseerd op het verwerken van materiaal en zoveel mogelijk te zijn gericht op een duidelijk omschreven publiek.

De duim als inspiratiebron is de afgelopen jaren heel wat keren, o.a. in dit blad, aan de kaak gesteld (sorry voor de beeldspraak) en de experimenten met het alternatieve B-2 opstel, op het VWO, lijken ons in heel wat opzichten de moeite waard, als poging tot zinvoller schrijfvaardigheidsonderwijs.

Dit jaar is het 'gericht schrijven' voor het eerst ook als alternatieve mogelijkheid opengesteld voor de HAVO, u heeft daar waarschijnlijk wel mededeling van ontvangen; wij juichen dit toe, maar plaatsen bij deze hele materie vooralsnog twee kanttekeningen: a de 'creatieve' kant van het schrijven wordt in de praktijk van het gericht schrijven vrijwel verwaarloosd. Literatuur (en vanzelfsprekend ook allerlei onderwerpen daarbuiten) dient als 'stof' ter (rationele) bestudering. Want al worden er op examens dan soms ludieke stelopdrachten verstrekt (men leze bijvoorbeeld 'Anders opstellen', pag. 48-54), het leeuwendeel van het werk komt voor de leerling neer op vlijtig, maar vooral verstandelijk analyseren en sorteren van primaire en secundaire te lezen werken. Van een systematische training in meer aan fantasie en emotie appellerende opdrachten, die óók uitgaan van de literatuur, is geen sprake.

b de leerling van 5 VWO (en nu dus die van 4 HAVO), die met dit gericht schrijven te maken krijgt, zal het toch moeilijk kunnen stellen zonder een fatsoenlijke 'vooropleiding', op lager niveau, waarbij allerlei aspecten hiervan al geoefend zijn. Wij hebben de indruk dat er op dit terrein nog wel wat werk aan de winkel is, zodat we rustig onze eigen sporen dienaangaande konden verdienen en wel als volgt: leerlingen moeten leren schrijven op grond van materiaal, dat is een belangwekkend uitgangspunt, waar we beslist achter staan (al vinden we dat ze nog méér moeten leren). Nu bezit elke leerling voor het vak Nederlands dezelfde materiaalverzameling, te weten zijn of haar boek met tekstverklaringen - in ons geval Darboek 4, resp. 5. Daarom hebben we, als training in het gericht leren schrijven, alle teksten van Darboek 4 en 5 gebruikt als bron, waaruit geput wordt om er enigerlei andere tekst mee te vervaardigen. Het element materiaalverwerking is dan natuurlijk volop aanwezig en gooi je er nu nog een snufje publiekgerichtheid doorheen, dan menen we de 'geuren' van het gericht schrijven toch duidelijk te kunnen opsnuiven. Daarvan enige voorbeelden: N.B. de verbinding, die in deze gevallen gelegd is met de literatuur, is vaak zeer summier, alleen bestemd om de al eerder genoemde kapstok (Het Systeem) niet naar één zijde te doen overhellen.

- 'Huygens had, als secretaris van de Oranjes een prachtige baan. In die tijd was daar geen carrièreplanning voor nodig, maar vooral een adellijke titel en een in aanzien staand vader. Lees je in Darboek 5 tekst no. 13 ('Carrière-planning'), dan zie je dat tegenwoordig meer komt kijken voor een hoge functie, zeker in het bedrijfsleven. Verwerk nu de tekst in een gesprek tussen twee broers: de ene heeft een functie tegen de top in het bedrijfsleven, de ander zit op de kunstacademie. Je mag zelf hun karakters en ideeën bepalen, maar dit wel in overeenstemming met hun maatschappelijke plaats! Het gesprek mag best hard zijn, maar de voors en tegens moet je vooral uit de tekst halen. Voer (eventueel) een derde figuur op, die - tevergeefs - de twee probeert te verzoenen met compromissen.'
- Een mode-bewuste man als L. Couperus, de dandy, zou zijn kleren misschien ook wel van zo'n couturier-kunstenaar als Paco Rabanne betrokken hebben, waarover je kunt lezen in Darboek 4 (pag. 27-29: De couturier of de massa). Je kunt je voorstellen dat veel mensen bezwaren hebben tegen dit soort kleding-verheertijking. Geef nu een reportage in een *kritisch* vrouwenblad over een bezoek aan die Paco Rabanne. Illustreer deze reportage met zelf-getekende of uitgeknipte foto's. Verwerk natuurlijk zo veel mogelijk gegevens uit de tekst.

Voor kritiek moet je maar denken aan de volgende gegevens: milieuverontreiniging, verderfelijke wegwerp-praktijken, verschil tussen prijs en reële kosten, het nut van kleren, bevestiging van de kapitalistische maatschappij e.d.’

Daarnaast zijn een aantal literaire teksten van langere omvang, die onze sectie klassikaal bezit, op vergelijkbare wijze ingepast; de achtergrond hiervan is uiteraard dezelfde als die van de hierboven beschreven verwerking van Darboek 4 en 5. Wél zitten we met deze opdrachten weer dicht bij de literatuur zelf, zoals u begrijpt en zoals onderstaand voorbeeld moge toelichten:

- ‘Lees van Nescio ‘De uitvreter’ en zet het op je lijst. Figuren als Japie zullen in een gevestigde maatschappij wel opzien baren. Ook de mensen waar hij mee omgaat zijn natuurlijk in de ogen van ordehandhavers verdacht.
Een BVD-agent heeft opdracht gekregen om de gangen van Japie en zijn kennissen na te gaan en alles, wat maar enigszins verdacht lijkt, te rapporteren.
Schrijf nu 4 à 5 rapporten (3 foliokantjes), die de BVD-agent aan zijn superieuren stuurt. Denk hierbij aan de vaste vorm, die zulke rapporten meestal hebben, aan het korte, telegramachtige zinsgebruik en aan de aandacht voor interessante details.
N.B.: heel gewone handelingen kunnen natuurlijk in de ogen van iemand, die er op uit is, erg verdacht zijn! Maar houd je wel aan de tekst! (van Nescio natuurlijk!).’

Zoals deze opgave hopelijk aantoont, kan zo’n ‘zakelijke’ benadering gemakkelijk gepaard gaan aan een ‘creatieve’ uitwerking, we kunnen beslist stellen dat we vaak met opzet hebben gepoogd tot zo’n combinatie te komen.

Deze vermenging van creativiteit en zakelijkheid (met name dus het gericht schrijven) hebben we echter óók gepoogd te realiseren bij heel wat primair ‘creatieve’ opdrachten: vaak zijn ze gebaseerd op het verwerken van materiaal, in casu bepaalde literaire tekst(en) en publieksgericht - natuurlijk bedoelden we hiermee onze eerste kanttekening bij het gericht schrijven in ons éigen systeem te ondervangen. Leest u maar (bijvoorbeeld):

- ‘Juffrouw Laps, uit Woutertje Pieterse, voert ná ‘Het avondje’, een gesprek met een buurvrouw, die er toen niet bij was, waarin ze verslag uitbrengt van dat avondje. Natuurlijk wordt het wat ‘gekleurd’ en komt ze er zelf wat beter van af.
N.B.: dit verhaal bestaat niet alleen uit dialoog, maar ook uit beschrijvende gedeeltes.’

Gebeurt hier niet principieel iets, dat op één lijn gesteld kan worden met bovenvermelde Darboekuitwerkingen etc.? De leerling dient immers eerst het ‘materiaal’ (een fragment van Multatuli, in onze bloemlezing) te bestuderen, daaruit o.a. het karakter van juffrouw Laps te abstraheren en moet dit daarna verwerken tot een eigen verhaal, waarbij publiek en taalgebruik zoveel mogelijk gelijk zijn aan dat van Multatuli. Kortom: een dergelijke creatieve opdracht behoort voor ons zonder twijfel tot het gericht schrijven.

Rest ons nog de vraag: is ons project (mede) een voorbereiding op het eindexamen gericht schrijven? Het zal nog wel enige tijd duren, voor we daar helder zicht op hebben; doe je niet mee aan deze alternatieve examenvorm, dan val je in zoverre buiten de prijzen, dat je het maar moet doen met de 10 al of niet uitgekauwde onderwerpen, die het ministerie jaarlijks vaststelt. Volgens de wet zijn deze allen geschikt om

de stelvaardigheid van de leerling te meten - naar óns idee levert pas een reeks gevarieerde opdrachten, uitgesmeerd over een lange(re) periode, een klein beetje reëel beeld daarvan.

Zolang evenwel het opstel nog in het Centraal Schriftelijk figureert, is het alternatieve examen in gericht schrijven een verbetering t.o.v. de oude praktijk te noemen. Misschien komt het er, wat het Jeroen Bosch College betreft, dus wel van, maar we stellen ons voor, dat we ons dan zeer zullen inspannen om op z'n minst dat creatieve aspect van de schrijfvaardigheid, waar we groot belang aan hechten, *niet* te laten verdwijnen ten behoeve van een bijna volledig zakelijke aanpak.

3.3 Ons systeem werkt alternatief, d.w.z. elke leerling kiest, volgens een bepaalde verdeelsleutel (daarover straks) die opdrachten, die hem het best bevallen c.q. minst tegenstaan. Voorwaarde voor zoiets is natuurlijk dat je dan een ruime keuzemogelijkheid kunt aanbieden. Met ± 500 opdrachten zitten we wat dat betreft niet zo slecht. Tegenover die keuzevrijheid staat dan het feit, dat hij of zij wel verplicht is opdrachten te halen uit diverse categorieën. Zo werkt elkeen individueel creatief en zakelijk, beide zowel lang als kort, en in groepsverband aan gevarieerde onderwerpen; de spreekopdrachten zijn zowel individueel als bestemd voor meerderen, uit te kiezen door de leerling zelf.

Meer werkvormen dus voor iedereen, welke opdrachten in concreto persoonlijk uit te kiezen.

3.4 Zeer bewust hebben we er naar gestreefd opdrachten te vervaardigen, die telkens een bepaalde, met taal samenhangende moeilijkheidsgraad in zich hebben. We schrikken er niet voor terug onze leerlingen het niet té gemakkelijk te maken - we zouden het weinig zinvol achten alleen dát te presenteren, dat 'voor het oprapen ligt'. Ons uiteindelijk doel is immers, dat onze leerlingen er ook iets mee leren (taalonderwijs, dus).

Maar je moet dan wel, vinden we, proberen die opdrachten zó te maken, dat ze op een of andere wijze stimulerend, spannend genoeg zijn, uitnodigen dus om gemaakt te worden. Of dit in voldoende mate gelukt is, zijn we nu aan het onderzoeken; dat er flink zal worden geschrapt, bijgevoegd, uitgebreid, ligt voor de hand bij zo'n hoeveelheid nog nauwelijks geëvalueerd materiaal.

Onze koers lijkt evenwel duidelijk overeen te komen met de opmerkingen, die Ten Brinke liet voorafgaan aan het artikel van Gerda Ern : 'Zo werken met oudere teksten dat er werkelijk iets aan is' (Moer 1974: 5), waaruit we citeren:

'Als je leerlingen werkelijk voor een of ander vak of vakonderdeel wilt interesseren, dan moet je dat in de eerste plaats zien te bereiken via de keuze van je onderwerp of je opdracht, niet via didaktische sausjes als 'afwisseling', 'motivatie-vooraf', 'leuke sfeer in de klas', 'goede persoonlijke contacten'. De voornaamste reden waarom je als leerling voor de school gemotiveerd kunt raken is dat je er dingen leert en doet die je wezenlijk interesseren (bv. omdat ze van groot praktisch nut voor je zijn, omdat je een aantal belangrijke dingen duidelijk worden, omdat ze je aangrijpen of opwinden, omdat je er iets over jezelf door ontdekt),' en:

‘Wat het vakonderdeel literatuurgeschiedenis betreft: hier had ik gemerkt, dat deze voor leerlingen interessante mogelijkheden biedt, als je je onderwijs baseert op een zg. intrigerende vraag of opdracht.’

Kortom: probeer het voor leerlingen zó te brengen, dat ze er zin in krijgen tot actie over te gaan - en dan mag het feit, dat het niet al te eenvoudig is, geen beletsel vormen (stiekem wrijft de neerlandicus zich daarbij in de handen: wie weet, ze hebben er nog wat van geléerd ook!).

Laten we dit vierde, maar beslist niet minst belangrijke uitgangspunt besluiten met een opgave, waarvan we hopen dat hij inderdaad én intrigerend én pittig is én toch gekozen zal worden - we hopen vanzelfsprekend, dat het, zeker wat die keuze betreft, geen uitzondering zal zijn.

- ‘Cd. Busken Huet beoefende de literaire kritiek. Een moderne vorm van kritiek is de TV-kritiek in de krant. Houd 2 weken lang vier kranten bij (financiële regeling: inlichtingen bij je leraar) en bestudeer daarin deze kritiek.
Schrijf daarover een vergelijkend studietje, waarin je probeert die 4 recensenten te karakteriseren en met elkaar te vergelijken. (We hoeven natuurlijk niet te vermelden dat je zelf die 2 weken ook flink moet kijken om te weten waarover het gaat.)
Dan komt de meesterproef: spreek met je leraar een bepaalde avond af, waarop je met z’n vijven kijkt: overleg ook, naar welke programma’s je dit zult doen.
Schrijf dezelfde avond nog een recensie in de stijl van de recensent, waarin je je gespecialiseerd hebt, en bel die dezelfde avond nog even door naar je leraar.
De volgende dag vergelijk je deze recensie met die in de krant.’ (E-opdracht)

4 ANALYSE

In dit hoofdstukje zullen we trachten antwoord te geven op de vraag, in welke mate de literatuur, de literaire gegevens, van belang zijn voor de communicatieopdrachten zoals we die opgesteld hebben. Het gaat m.a.w. om de vraag, of we de door ons beoogde doelen ook niet *zonder* die letterkunde hadden kunnen bereiken.

De overzichtelijkheid vereist, dat we deze analyse in 4 parten presenteren. Daarachter volgt dan min of meer het resumerend antwoord op bovengestelde vragen.

4.1 A- en B-opdrachten

Om te beginnen dit: er zit inhoudelijk geen verschil tussen een A- en B-opdracht, alleen de lengte is ongelijk - natuurlijk voor die broodnodige variatie! Bij beiden gaat het primair om het werken met fantasie, ‘creativiteit’.

We verdelen deze opdrachten in 3 groepen, die elk weer in 2 delen uiteenvallen.

De eerste groep behelst: *voortborduren op de literaire tekst zelf*. Vanzelfsprekend zitten we hiermee erg dicht bij de literatuur zelf. We splitsen deze A- en B-opdrachten ($\pm 20\%$ van het totaal) in deze 2 subgroepen:

- in dezelfde vorm
- in andere vorm (een indeling die nog terugkeert)

De voorbeelden:

(zelfde vorm)

- ‘De leerling Van Beek, uit Bint van Bordewijk, heeft zelfmoord gepleegd. In zijn jasje vindt men 2 afscheidsbrieven: één aan zijn moeder, één aan Bint. Hier staat o.a. de reden voor die zelfmoord in. Schrijf die brieven, als B-opdracht.’

(andere vorm)

- ‘Schrijf een smartlap over Beatrijs, in de stijl van de Zangeres zonder Naam. Vergeet niet enige ontroerende regels te wijden aan de 7 zondige jaren, die Beatrijs doorbracht als vrouw uit het leven. Omvang: tenminste 24 regels.’ (A-opdracht)

Een tweede groep omvat: *verwerken kenmerk(en) uit literaire teksten*. De term ‘kenmerk’ dient hier enigszins gepreciseerd te worden: hij wordt door ons gebruikt om datgene aan te geven, dat je alleen maar aantreft bij dát bepaalde stukje literatuur, bij dié letterkundige. Zo’n kenmerk is dus meestal: een bepaalde manier van schrijven (sentimentalistisch bijvoorbeeld), maar ook wel een zeer typerend of kenmerkend motief (de sfeer van ‘De Avonden’ bv. als aanzet tot een verhaal over de saaiste avond van je leven).

We vinden dat deze groep (± 40%) moeilijk tot stand had kunnen komen buiten de letterkunde om.

Ook deze opdrachten verdelen we overigens in 2 parten:

(zelfde vorm)

- ‘J. Cats schreef ook emblemata, evenals andere 17e eeuwers. Dit zijn plaatjes, etsen, met leerzame onderschriften. Een bekend meester in dit genre was ook Jan Luiken, die vooral emblemata maakte van beroepen (nu nog te koop, in diverse uitvoeringen). Maar natuurlijk kende Luiken en ook Cats de moderne beroepen niet. Jullie hebben daardoor het aangename voorrecht, dat je zo’n modern beroep nu, volkomen origineel, kunt vereeuwigen op de wijze van de 17e eeuw, door er een emblema van te vervaardigen. Voorbeelden van moderne beroepen: profvoetballer, typiste, TV-presentator etc.’ (A-opdracht)

(andere vorm)

- ‘Voor deze opdracht moet je een boek van Maarten Toonder gelezen hebben. (‘De Bovenbazen’ is aanwezig in het sektiehok). Je weet dan dat O.B.B. steeds met situaties te maken krijgt, die hij niet aankan. Hij werkt zich in de nesten en Tom Poes kan het opknappen. Stel nu, je bent een soort Tom Poes en je hebt een vriend, waarmee je op vakantie gaat naar Italië. Schrijf nu het komisch-spannende verhaal van je belevenissen: je vriend komt namelijk in contact met Maffia-leden, en wordt voor verkeerde doeleinden gebruikt. Jij knapt de zaak op, maar je vriend wil zijn fouten niet zien. Let hierbij op:
  - speaking names (namen, die iets v.d. persoon zéggen)
  - het moet vanuit jóú bekeken worden, maar je vriend moet er toch sympathiek bij blijven.’(B-opdracht)

De derde groep tenslotte kunnen we typeren als: *verwerken motief (motieven) uit literaire teksten*. En met motief bedoelen we dan een ‘los’ gegeven, aangetroffen in een bepaalde tekst, dat je ook zonder al te veel moeite buiten de literatuur om kunt bedenken. Bij deze 40% van de A- en B-opdrachten is de band met de literatuur duidelijk bijzaak. We zouden kunnen zeggen dat deze opgaves de 2 creatieve stromen verder ‘vullen’, en dat daarvoor de literatuur alleen maar benut is - zonder ‘contra-prestatie’.

De voorbeelden:

- (zelfde vorm)
  - ‘Vestdijk schreef: ‘Mijn ontmoeting met Goethe’ (Spectrum pag. 174). Schrijf nu een verslag met als titel: ‘Mijn ontmoeting met . . .’. Je moet dan een figuur ontmoeten, die een belangrijke rol in de wereldgeschiedenis gespeeld heeft.’ (B-opdracht)
- (andere vorm)
  - ‘Denk eens terug aan de scène, waarin Mariken van Nieuwmeegen haar tante bezoekt. Stel nu dat jijzelf regelmatig bij een familielid logeert. Deze oom of tante is een fanatiek aanhanger/aanhangerster van de huidige minister-president. Op een goede/kwade dag valt het kabinet. Diezelfde dag wil jij daar eigenlijk weer gaan logeren; zelf ben je politiek niet zo erg geïnteresseerd.
Wanneer je daar aankomt wordt je resoluut de deur gewezen; je ouders worden daarnaast nog uitgemaakt voor rotte vis en jijzelf voor niet minder.
Laten we er van uitgaan dat een zoon/dochter van je oom/tante studeert voor arts of psycholoog of het reeds is.
Schrijf nu aan je neef of nicht een brief waarin je het gebeurde verhaalt en waarin je er op wijst dat deze reactie volgens jou tamelijk abnormaal is. Verzoek hem/haar eens met vader/moeder te gaan praten.’ (B-opdracht)

4.2 C- en D-opdrachten

Een heel andere indeling valt waar te nemen bij deze zakelijke opgaves; hierbij dienen we eerst op te merken dat, net zoals bij de creatieve stromen, C- en D-opdrachten inhoudelijk niet verschillen.

We onderkennen 5 groepen:

1 *Verwerking Darboekteksten* ($\pm 30\%$)

2 *Verwerking literaire teksten* ($\pm 15\%$)

Over beide groepen is reeds uitvoerig gesproken in het hoofdstuk ‘Uitgangspunten’, met inbegrip van concrete voorbeelden.

3 *Reflexie over motief/kenmerk van onderhavige of soortgelijke literaire tekst(en)* ($\pm 15\%$)

Het zal duidelijk zijn, dat deze serie opdrachten zeer dicht staat bij de literatuur zelf, zoals onderstaand voorbeeld moge demonstreren:

- ‘In de literatuurgeschiedenis, zoals die bij ons behandeld wordt, kom je vier 19e eeuwse humoristen tegen: de Schoolmeester, Piet Paaltjens, Hildebrand en Klikspaan. Natuurlijk vind je de een humoristischer dan de andere. Wacht tot ze alle vier behandeld zijn en zet je gedachten dan eens op papier over de vraag, of en in hoeverre je bij deze figuren het idee hebt dat ze écht leuk zijn, dat ze dus echte humoristen zijn. Het spreekt vanzelf dat je daarbij dient te formuleren, wat humor nou voor jou precies inhoudt.
Je kunt dit beschouwen als een soort consumentenonderzoekje, je mag dus werken met diverse kolommetjes met jouw waardering er in, bv: ‘humoristische beeldspraak: +, ±, –, ± etc. Natuurlijk presenter je dan ook een aanbeveling aan de lezer: dié is de beste etc. Kijk de consumentengids maar eens in, dan zie je hoe zo’n onderzoek wordt aangepakt.’ (C-opdracht)

Bij de twee groepen, die nu nog volgen, is steeds gezocht naar analogieën tussen literaire en niet-literaire gegevens. We zouden het zo kunnen formuleren: in de letterkunde zitten allerlei elementen, die op een of andere manier ook voorkomen in de

gewone werkelijkheid, dat spreekt vanzelf. We hebben er naar gestreefd een aantal van die analogieën zichtbaar te maken, waarbij we wel onderscheiden tussen de bij A en B al voorkomende subgroepen 'kenmerk' en 'motief'.

We komen tot deze verdeling:

4 reflexie over kenmerk(en), in niet-literaire situatie onderkend.

Bij deze opgaves ($\pm 20\%$) hebben we o.i. toch weer dankbaar gebruik gemaakt van karakteristieke zaken uit de literatuur, zodat hier weer geldt, dat we buiten de letterkunde om moeilijk tot zulke opdrachten waren gekomen. Een voorbeeld:

- 'Potgieter ergerde zich aan het feit, dat historische romans niet over Nederland gingen (zie de bloemlezing).
In onze dagen vertaald krijgen we het volgende:
je ergert je aan Arendsoog en andere cowboyboeken, omdat zij cultuurelementen uit een ander land behandelen.
Schrijf nu een brief aan de heer Nowee (auteur van de serie), waarin je verlangt dat hij heldhaftige Nederlandse onderwerpen als uitgangspunt neemt. Hij moet dus zijn verhalen in Nederland laten spelen.
Ook mogelijk is: schrijf een artikel voor de lagere klassen (1 + 2), waarin je hen aanraadt te grijpen naar authentiek Nederlands leesvoer. Geef argumenten tégen de cowboy- en argumenten vóór de Hollandse jongensboeken (Pietje Bell bijvoorbeeld). Haal er eventueel de verderfelijke invloed van de TV (Cowboyseries) bij.' (D-opdracht)

(voor het gemak laten we deze boeken buiten de 'Literatuur' vallen)

Tenslotte dan:

5 reflexie over motief, in niet-literaire situatie onderkend ($\pm 20\%$).

Tot slot dan een serie opdrachten, die alle een element van reflexie, zakelijke benadering in zich hebben, maar waarbij de verbinding met de literatuur van accidentele aard is. Een voorbeeld:

- '(Bij Boutens/Leopold):
'Bezinning en Schakering' hebben ze dit hoofdstuk in Spectrum genoemd. Eigenlijk een naam, waar je van alles onder kunt vangen. Je moet, veronderstellen we, een lezing houden voor overspannen leraren. Probeer nu hen er van te overtuigen, dat het jachtige leven in de ban van onderwijsvernieuwing moordend is en dat bezinning op zijn tijd niet alleen noodzakelijk is, maar er zelfs voor kan zorgen, dat je de onderwijsmethoden verruimt, meer schakering gezegd.
De bedoeling is, dat het een echte lezing wordt, dus maak het niet te ingewikkeld. Gebruik ook veel voorbeelden uit je omgeving.' (D-opdracht)

4.3 E-opdrachten

Gemeenschappelijke kenmerken van deze opgaves zijn dat ze allen een werkperiode van ± 4 lessen veronderstellen en gericht zijn op combinaties van meestal 4 leerlingen. In veel opzichten zijn het vergrotingen van AB of CD elementen. Belangrijk vinden we het ze zó te formuleren, dat er sprake is van een echte *taakverdeling*, die o.i. onmisbaar is bij groepswork; in die zin met name, dat het werk van de een ook belangrijk is voor de ander, dat het dus niet 4 ook individueel geheel te volbrengen taken zijn. We stellen ons voor ook met groepspunten te honoreren, waardoor de wederzijdse kwaliteitscontrole natuurlijk behoorlijk wordt gestimuleerd.

Er zijn drie hoofdgroepen:

1 *met nadruk op creatieve verwerking* (verwant aan AB): $\pm 45\%$

De zes subgroepen van de AB-stroom keren hier allen terug (dus: voortborduren op literaire tekst zelf - verwerken kenmerk(en) - verwerken motief(-ven), resp. in dezelfde vorm en in andere vorm). We zullen volstaan met een typerend voorbeeld:

(verwerken kenmerken in soortgelijke vorm)

- 'Klikspaan beschrijft in zijn Studententypen een hele serie uiteenlopende figuren als: de student-literator, de student-Leidenaar, de klaploper etc.
Daarbij stelt hij zich ten doel als Klikspaan=verklikker=insider de buitenwacht een smeug verslag op te dienen.
Lees het stuk in de bloemlezing nog eens over en maak dan een boekje over 'Scholierentypes', zoals je ze kent of zoals je er zelf een bent. Deze E-opdracht omvat:
  - een algemene inleiding, waarin wordt uitgelegd welke bedoelingen jullie, als auteurs, hebt met het uitgeven er van. Gebruik in elk geval enige voorbeelden (d.i. types) om je stellingen toe te lichten.
  - 8 'types', elk voorzien van een fraaie tekening.Omvang: in overleg.'

2 *met nadruk op reflexie* (verwant aan CD): $\pm 20\%$

En hier keren de groepen van CD weer terug, met uitzondering van de Darboekverwerkingen. Een voorbeeld moge demonstreren, dat we welbewust naast het reflexieve element een klein stukje creatieve 'toegift' ingebouwd hebben, waarin gevonden theorie (op grond van analyse) onmiddellijk weer in praktijk wordt omgezet. Dit om een puur zakelijke, wat eenzijdige aanpak enigszins te voorkomen.

(reflexie over kenmerk, in niet-literaire situatie onderkend)

- 'In sommige opzichten leunt de structuur van de poëzie na de 2e W.O. aan tegen de kindertaal.
Probeer nu eens een beknopte analyse te maken van kindertaal. Je moet daarvoor mét cassetterecorder met diverse kinderen praten (ongeveer 4), niet ouder dan 5 jaar. Het geheel moet minstens een half uur op de band zijn.
Voor de verwerking moet je geven: een verslag van de werkzaamheden en een overzicht van de voornaamste kenmerken van de kindertaal, zoals je die gevonden hebt. Als je klaar bent breng je het voor de klas en demonstreert m.b.v. de geluidsband.
Toegift: je kunt daarna de klas een gesprek voorschotelen in die taal, dat gehouden wordt door twee groepsleden.'

3 *mengvormen*: $\pm 35\%$

De resterende opdrachten kennen zowel een creatieve als een zakelijke kant, zonder dat we een van beide duidelijk lieten prevaleren. We gaan uit van bepaalde literaire gegevens (motieven, kenmerken) waarmee we een sprong maken naar niet-creatieve werkvormen. Deze dienen dan eerst geanalyseerd te worden en vervolgens, in omgekeerde richting, 'gevuld', zelf vervaardigd. Daarbij speelt echter het creatieve element, de fantasie, een voorname rol.

Een typerend voorbeeld:

- 'De beurtens in Nijmegen, waarbij Moenen Mariken de lucht in voert is nogal sensationeel natuurlijk. Laten we aannemen, dat jullie als journalisten op de markt aanwezig waren (om het wagenspel te verslaan) en over alles wat er gebeurt twee artikelen schrijft voor je

krant, t.w. één gewoon, uitgebreid bericht en één redactioneel commentaar op de gebeurtenissen.

Het gaat er nu om, dat jullie dit op diverse manieren aanpakt, ongeveer zoals een aantal belangrijke hedendaagse kranten dit zouden doen.

Daarvoor moet je je 'specialiseren' in een bepaalde krant, door hem twee weken grondig te lezen. Daarna schrijf je, met zoveel mogelijk gebruikmaking van de typografie, die 2 stukken.

Overleg met je leraar welke 4 kranten jullie gaan bestuderen - hij zal er ook (o.a. financieel) voor zorgen, dat jullie je er 2 weken ongestoord in kunt verdiepen.'

4.4 F-opdrachten

Spreekopdrachten zijn er in allerlei varianten, voor solisten, duo's en grotere groepen, met de nadruk op creatieve of zakelijke uitwerking, maar ze hebben vrijwel alle gemeen, dat het draait om het improviseren, 'spontaan' hanteren van de taal. De aloude spreekbeurt, met zijn uitgebreide voorbereiding en geforceerde uitvoering, lijkt ons in ieder geval vrijwel ongeschikt om meer te bevorderen dan het doen verdwijnen van plankenkoorts. Nu is dat op zichzelf geen slecht doel. Wij hebben evenwel getracht hier als extra dimensie aan toe te voegen (laten we het noemen) een bepaalde taalbarrière, zoals dat ook zo vaak bij de A t/m E-opdrachten het geval is.

Dit heeft tot gevolg, dat deze F-opdrachten eenzelfde structurele verdeling kennen, als al hierboven bij A t/m E beschreven; het enige verschil zit hem dan in het feit dat ze dienen te worden gesproken, voor de rest gebeurt er niets nieuws.

We onderscheiden dan de volgende 3 groepen, die elk weer in 2 parten (creatief en zakelijk) te splitsen zijn:

1 binnen het literaire werk zelf blijvend ($\pm 30\%$)

(creatief)

- 'Lees: 'Van Oude mensen, de dingen die voorbijgaan', van Couperus en zet het op je lijst. Het verhaal van de moord is eigenlijk de spanning, die het hele verhaal samenhoudt. Vertel nu deze gebeurtenis na op één van de volgende manieren (spéél het ook!)

- als dokter Takma aan zijn psychiater
- als Harold aan een stamkroeg-vriend
- als Ina (die het eindelijk allemaal bijeen heeft gepeuterd) aan een mede-roddelaarster
- als Lot (die het natuurlijk lang niet uit de eerste hand heeft) aan zijn vrouw Ottilie

Voor de contrast-werking is het 't leukste, als 4×2 mensen deze opdracht uitvoeren.'

(zakelijk)

- 'Er komt je ter ore, dat de leiding van de school overweegt, om in jouw klas een les uit te laten vallen, permanent. Men heeft de mening van de leerlingen gevraagd om uit te kiezen, wélk vak dat moet zijn.

Bepleit nu voor de klas, aan de hand van ± 4 religieuze gedichten (Gossaert, Leopold, Nijhoff, Achterberg), dat dat vak nooit godsdienst mag zijn. Zonder een redelijke bijbelkennis zal een deel van de Nederlandse literatuur immers niet kunnen worden verstaan.'

2 kenmerken verwerken: 40%

(creatief)

- 'Gerrit v.d. Linde (de eigenlijke naam van de Schoolmeester) bereikte een humoristisch effect o.a. door het parodiëren van clichétaal. Jullie Schoolmeester-spreekopdracht: maak een parodie op een spreekbeurt, zoals ze zo vaak worden gehouden, met name in de lessen Nederlands.

Je moet dus behoorlijk overdrijven wat betreft de opbouw, het taalgebruik, de belangrĳheid van het gegeven e.d. Vraag eventueel verdere informatie aan je beleefd aanbevelende leraar Nederlands.'

N.B. Het klopte dus eigenlijk niet, van die spreekbeurt, maar hopelijk ziet u hoe we het beste hebben gesublimeerd tot een gave toneel-opdracht.

(zakelijk)

- 'Er moet een feest worden georganiseerd. Nu zijn we net met Breero bezig en onder invloed daarvan houden jullie een symposium (= forum ter informatie), gevormd door 4 personen, die de volgende rollen spelen: een is gespreksleider, nummer twee bekijkt het vooral van de boertige, vrolijke kant, de derde wil het lieflijke, aardige benadrukken (het 'amoureuze') en de vierde komt op voor een serieuze, belangrijke, 'waar je iets van kunt leren'-aanpak.' (het aendagtige)

3 motieven verwerken: 30%

(creatief)

- 'In 'Hofwĳck' bespiedde Huygens de geliefden, die door de lanen langs dit landgoed trokken. Stel je, momenteel, voor: je hebt een oudere (of iets jongere) zus. Toen je eens in bed lag te lezen heb je haar in het portiek (onder jouw raam) horen praten met haar geliefde. Er werd reeds iets gezegd over 'trouwen'!
Speel nu, met een klasgenoot, het geval, dat je dit in bedekte termen aan je vader vertelt (voor de vader-rol óók een F-opdracht). Je mag dit gesprek ook voeren tussen jou en je zuster, de volgende dag aan tafel. Je wilt h  r pesten, maar toch niet alles aan je ouders laten weten.'

(zakelijk)

- 'Guido Gezelle schreef in een Vlaams dialect. Stel: er zijn op jouw dialectisch taalgebruik aanmerkingen gemaakt, hoewel je zelf van de schoonheid van die taal overtuigd bent. Je komt op het idee: waarom Fries w  l, en mijn dialect n  t geleerd in de klas?
Je zoekt een plaatsje in een speakerscorner en probeert de toehoorders (de klas) er van te overtuigen dat jouw dialect ten onrechte gediscrimineerd wordt en dat het een plaats verdient in het programma.
Vanzelfsprekend doe je dat   n dialect en ga je ook op opmerkingen van toehoorders in.
Als je een niet-dialect-spreker bent of niet wilt zijn mag je op dezelfde wijze (speakerscorner) het gebruik van dialect   nvalen. Doe dit dan in goed A.B.N.'

4.5 Samenvatting

Aan het begin van deze analyse hebben we een antwoord beloofd op de vraag of we *zonder* de gegevens uit de literatuur niet even goed, gemakkelijk de beoogde doelen (communicatieopdrachten) hadden kunnen bereiken.

Dat antwoord moet dan luiden: nee. Zoals u in het voorafgaande na kunt lezen is een behoorlijk groot gedeelte van de opdrachten duidelijk gekoppeld aan iets uit de letterkunde. Bij de B-groep is dat $\pm 60\%$, alleen de derde subgroep (motievenverwerking) bungelt er enigszins los bij. Van de CD-opdrachten gaan de 1e en de 5e subgroep (zie aldaar) eigenlijk buiten de literatuur om, de andere groepen omvatten evenwel nog altijd $\pm 50\%$ van het totaal. Bij de E-opdrachten is het $\pm 70\%$ - om het niet nodeloos lang te maken hebben we bij dit onderdeel geen gedetailleerde analyse gepresenteerd, zodat u het maar op ons gezag moet aannemen.

De F-opdrachten tenslotte hebben voor 70% (groep 1 + 2) veel te maken met literatuur. Meer dan de helft van onze opgaves zijn dus, volgens onze eigen analyse, ontstaan met behulp van daarvoor *onmisbare* literaire gegevens.

Wat wordt hier dan wel mee aangetoond, zult u zich misschien afvragen. Het ging er ons vooral om te demonstreren dat het best nogal meevalt met de manier waarop wij de literatuur gebruikt, in de ogen van sommigen misschien misbruikt hebben. Uitgangspunt A (zie daar) wekte wellicht de indruk dat we er helemaal een loopje mee wilden nemen. U heeft nu hopelijk met ons geconstateerd dat er toch heel wat materiaal vervaardigd is dat op eerbiedige wijze recht doet aan belangwekkende elementen uit onze cultuur - nou ja, altijd natuurlijk zó, dat de leerling er zijn lol in het leven, in het bijzonder in de Nederlandse les, niet door verliest.

En passant hebben we iets meer kunnen laten zien van de gevarieerde opzet, die achter het hele project steekt. Wat je nou in feite kunt doen met literatuur, we hopen dat u een klein beetje inzicht heeft gekregen in de oplossingen die wij op die vraag gevonden hebben. Dat daarbij de voorbeelden de duidelijkste taal spreken, ligt voor de hand.

5 WERKWIJZE

Heel kort dient natuurlijk nog iets gezegd te worden over de praktische kant van de zaak. Op het moment dat dit geschreven wordt 'draait' het project ongeveer één maand, in alle klassen van de bovenbouw.

Daarom is de regeling, zoals we die uiteen gaan zetten, niet meer dan een voorlopige; of het bijvoorbeeld haalbaar is voor de leraar alle correctie in redelijke gezondheid weg te werken, dát zullen we pas na langdurig veldonderzoek weten (althans zij, die genoemde periode gezond zijn doorgekomen).

Nu ja, het zit zo in elkaar: aan het begin van elke rapportperiode wordt afgesproken welke groep schrijvers zal worden behandeld. Dat kan bijvoorbeeld zijn: de Tachtigers, zijnde 7 'items' (impressionisme, naturalisme, Perk, Kloos, V. Eeden, V. Deyszel, Couperus).

Uit genoemde groep dienen de leerlingen dan een keuze te maken en wel aldus:

3 A of C opdrachten

1 B of D opdracht

1 E opdracht

$\frac{1}{2}$ F opdracht (de helft van de klas, de andere helft volgende periode)

Elke leerling dient aangeschaft te hebben een folioschrift, waarin hij zijn of haar individuele werk opneemt; de school levert alle materiaal voor de groepsopdrachten (dankzij loyale subsidiëring kunnen ook fotostrips, films, tijdschriftonderzoeken etc. worden uitgevoerd).

Aan het eind van een jaar heeft de leerling een flinke hoeveelheid werk geleverd op allerlei fronten. Al zijn of haar prestaties tellen dan mee voor het eind=jaarcijfer. Vergelijkbare overeenkomsten zijn gesloten met de eindexamenkandidaten; de door hen in de loop van het jaar gemaakte opdrachten leveren een gemiddeld cijfer op, dat de helft van het schoolonderzoekcijfer vormt.

6 EN VERDER?

Tot slot vermelden we zeer beknopt op welke gebieden en manieren verder wordt gewerkt aan datgene, wat we afgelopen jaar in eerste vorm hebben afgesloten. Dat zal puntsgewijs gaan:

1 evalueren van het huidige materiaal. De ervaringen die we er nu, in 17 klassen, mee opdoen, zullen ongetwijfeld leiden tot talloze wijzigingen, verbeteringen, aanvullingen.

2 het ontwerpen van een G-laag. Daarvoor zullen besprekingen worden gevoerd met zo mogelijk alle andere secties bij ons op school. Bedoeling: van elke sectie zo'n 10 kleine materiaalverzamelingen lospeuteren, die wij ombouwen tot geïntegreerde groepsprojecten (vergelijkbaar dus met de E-opdrachten). Natuurlijk ook weer samenhangend met 'gericht schrijven'. Dus: (bijvoorbeeld) de sectie Economie levert een verzameling woorden met specifiek economische betekenis, waarmee onze leerlingen een klucht zullen kunnen maken.

3 Het bestuderen van de mogelijkheid 'Gericht schrijven' als examenvorm te gaan hanteren, zonder dat dit onze eigen zaak schade doet.

4 Het ontwerpen van programma's, boeken enz. voor de lagere klassen, die vergelijkbare structuren en ideeën omvatten. Vanzelfsprekend heb je voor het ontwerpen van een dergelijk totaalprogramma, van 1 t/m 6, op MAVO-HAVO-VWO, nodig een homogene sectie - die is er - veel tijd - die komt in ieder geval - en veel inspiratie - daarop hopen we.

Maar dit artikel is niet alleen geschreven om u te informeren over wat er het afgelopen jaar op het Jeroen Bosch College gedaan is. Wij leggen ons materiaal, althans de opzet daarvan, voor aan de lezers en lezeressen van dit blad, in de hoop dat er onder u zijn, die ons van dienst willen zijn, door hun op- en aanmerkingen aan ons toe te sturen. We bevinden ons in feite midden in het denkproces, dat tot dit project leidde; is dit afgerond, dan is er niets op tegen *alle* materiaal openbaar te maken, in welke vorm dan ook. Momentéél gaat het er om een zo goed mogelijk eindprodukt tot stand te brengen.

Dus: wij zijn vast een massa zeer belangrijke dingen vergéten of hebben een hoop andere dingen verkeerd opgevat. Wijst u ons er s.v.p. op, u bewijst er ons en uiteraard onze leerlingen een dienst mee.

Bedankt vast!